

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора, академіка
НААН Маліка Миколи Йосиповича на дисертаційну роботу Сегеди Сергія
Андрійовича на тему «Розвиток аграрно-продуктового виробництва:
теорія, методологія, практика», подану до захисту на здобуття наукового
ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та
управління національним господарством»**

Проведений аналіз дисертації здобувача, автореферату та опублікованих праць за темою дослідження дозволяє охарактеризувати основні результати наукової роботи й встановити їх відповідність критеріям, викладеним у «Переліку присудження наукових ступенів».

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Виробництво продукції сільського господарства в Україні є одним з найважливіших видів економічної діяльності, що забезпечує продовольчу безпеку держави та значну частину її експортного потенціалу і валютних надходжень. З переходом до ринкових умов господарювання в Україні рівень і структура споживання населенням основних продовольчих продуктів суттєво знизилась. Головною причиною цього є невисокий рівень доходів українців. Все це мало наслідки на функціонування вітчизняного аграрнопродовольчого ринку. Причиною недостатнього споживання високоякісних продуктів також є зниження обсягів виробництва продукції тваринництва. Скорочення поголів'я тварин, зростання витрат на виробництво тваринницької продукції призводить до підвищення цін на неї. Отже, сьогодні в Україні присутня проблема продовольчого забезпечення незважаючи на наявність сприятливих природно-кліматичних умов та значної кількості родючих земель. Загострення цієї проблеми відбулося в складний період трансформаційних перетворень, який виявився занадто тривалим. Як наслідок, виникло порушення обсягів і пропорцій суспільного виробництва як на галузевому, так і на регіональному

рівнях, що спричинило загрозу продовольчій безпеці країни.

Питанням розв'язання проблем розвитку аграрно-продуктового виробництва України останнім часом присвячується досить багато наукових праць. Науковці розглядають різні аспекти розвитку аграрно-продуктового виробництва, зокрема проблеми формування кон'юнктури даного сегменту, виробництва і збуту продукції, виходу на міжнародні ринки, формування управлінських та маркетингових механізмів, забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів аграрнопродовольчого виробництва, державного регулювання та підтримки, розвитку інфраструктури тощо. Разом з тим, не зважаючи на значну кількість праць у даному напрямі, динамічні процеси в світі ставлять нові виклики економіці та аграрно-продуктовому виробництву, що вимагає врахування нових чинників, детермінантів, обмежень та можливостей і обумовлює актуальність обраної дисертантом теми дослідження як в теоретичному, так і в практичному плані.

Дисертацію виконано у безпосередньому зв'язку з комплексною науково-дослідною темою Уманського національного університету садівництва «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210), в межах якої автором досліджено науково-теоретичні та практичні основи розвитку аграрно-продуктового виробництва України в умовах трансформації економічних відносин, обґрунтовано концептуальні засади активізації розвитку національного аграрно-продуктового виробництва на основі розробленої інноваційної моделі, досліджено сучасний стан аграрно-продуктового виробництва та споживання продуктів харчування, виявлено фактори впливу на рівень споживання продовольства та виявлено різну тісноту зв'язку між рівнями споживання основних продуктів харчування залежно від впливу різних чинників; а також тематики наукових досліджень кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного

середовища” (номер державної реєстрації 0118U002395), де автором було визначено соціально-економічні передумови зовнішньоекономічної діяльності аграрно-продуктового виробництва, виявлено основні напрями здійснення зовнішньоекономічної діяльності, уточнено методичний підхід до вітчизняної класифікації зовнішньоекономічної діяльності в частині віднесення до групи аграрно-продуктових товарів інших позицій та груп. Роль здобувача полягає в розробці теоретичних, методологічних і методичних положень, наукових і практичних рекомендацій щодо розвитку аграрно-продуктового виробництва в умовах трансформації економічних відносин.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації

Рівень обґрунтованості наукових положень дисертації підтверджується тим теоретичним підґрунтям, на якому побудоване дослідження. Узагальнення концепцій різних наукових шкіл, критична оцінка теоретичних надбань вчених-економістів минулого і сучасності дозволили автору обґрунтувати власну думку щодо змісту категорії «аграрно-продуктове виробництво» в цілому і окремих її компонентів – зокрема, підійти до вирішення завдання формування інноваційної моделі розвитку аграрно-продуктового виробництва, мета і задачі якої полягають у приведенні обсягів і структури продуктових товарів і послуг вітчизняного виробництва у відповідність з потребами суспільства, наповненні ринку широким асортиментом, якісною аграрно-продовольчою продукцією та безпечними товарами повсякденного використання, у тому числі й енергетичними, виготовленими із власно виробленої сільськогосподарської сировини й продуктів промислової переробки.

Встановлено, що теоретичною базою дисертаційної роботи є методологічні засади економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань розвитку аграрно-продуктового виробництва в системі національної економіки. З метою реалізації поставлених у дисертації завдань здобувачем використані такі апробовані економічною наукою методи

досліджень, як теоретичне узагальнення, системний аналіз і синтез, логіко-історичний, ретроспективний аналіз, системний підхід, термінологічний аналіз, інституціональний підхід, статистичний і фінансовий аналіз, економетричне моделювання, групування і класифікація, абстрагування та формалізація. Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, матеріали Державної служби статистики України, органів державного управління, нормативно-довідкова література, наукові публікації, електронні ресурси мережі Інтернет, статистичні дані Світового банку, результати особистих досліджень здобувача.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, ґрунтуються, зокрема, на критичному аналізі спеціальної літератури (монографій, статей тощо) з досліджуваного питання (490 найменувань), що сприяє забезпеченню достатнього рівня обґрунтованості результатів дослідження. Сформульовані висновки і рекомендації характеризуються повнотою, логічністю й аргументованістю.

Основні положення і результати дисертаційної роботи пройшли широку апробацію на наукових та науково-практичних конференціях.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

У дисертації сформульована та обґрунтована сутність теоретичних і методичних положень, що характеризується новизною. Найбільш суттєвими результатами дослідження, які мають наукову новизну та отримані особисто здобувачем, є наступні:

Здобувачем запропоновано авторське визначення поняття «розвиток» як філософської категорії, що відображає системний процес безкінечності і безперервності закономірних якісних змін, що відбуваються у природному середовищі, у свідомості людини, у суспільстві під впливом дії об'єктивних законів природи і суспільства, основними з яких є закон єдності і боротьби протилежностей, закон рівноваги, закон переходу кількості у якість, закон заперечення і як економічної категорії – системний закономірний процес

безкінечності і безперервності якісних змін в продуктивних силах і виробничих відносинах, що відбувається в економіці під впливом дії об'єктивних законів природи, об'єктивних економічних законів, дотримання людиною дії яких забезпечує всебічний розвиток безпосередньо людини, розвиток ресурсного потенціалу країни, зняття протиріч, що відбуваються в аграрно-продуктовому виробництві в період трансформаційних процесів, забезпечуючи його розвиток.

У роботі на основі узагальнення існуючих вітчизняних і зарубіжних наукових поглядів представлено авторське бачення поняття «аграрно-продуктове виробництво», яке варто розглядати з трьох сторін: як соціально-економічну структуру, що включає сукупність функціонуючих підприємств, організацій і служб з виробництва аграрно-продовольчої продукції й натуральних товарів повсякденного вжитку, виготовлених із сільськогосподарської сировини та проміжної продукції переробних підприємств, функціональним навантаженням якої є забезпечення потреб населення якісними екологічно безпечними продуктами широкого асортименту відповідно до науково-обґрунтованих норм як бази розвитку й життєдіяльності людини і суспільства; як організаційно-виробничої структури – сукупність галузей і підгалузей аграрного сектора та переробної промисловості, що є формоутворюючими спеціалізованих аграрно-продуктових підкомплексів з виробництва сільськогосподарської продукції, її промислової доробки, обробки, переробки, довготривалого зберігання та доведення до споживача готових широкого асортименту екологічно безпечних аграрно-продовольчих продуктів, товарів повсякденного вжитку, енергетичних ресурсів та інших натуральних продуктів, виготовлених з відновлювальної сільськогосподарської сировини та проміжної продукції промислових переробних підприємств шляхом їх глибокої переробки і як техніко-технологічної структури, що забезпечує організаційну послідовність виконання відповідними суміжними підприємствами, організаціями і службами технологічних процесів з виробництва якісної екологічно безпечної сільськогосподарської продукції та технологічних схем її промислової переробки на основі впровадження новітніх

технологій із застосуванням інтелектуалізованої енерго- та матеріалоощадної системи машин, механізмів, обладнання та інноваційних продуктів.

Здобувачем розроблено і запропоновано концептуальну модель сталого розвитку аграрно-продуктового виробництва в системі національної безпеки України, що ґрунтується на збереженні екологічності природних ресурсів, відтворенні їх якісних характеристик, зокрема, структурованості і родючості ґрунтів, примноженні їх продуктивності; відновленні, розбудові та розвитку сільськогосподарського машинобудування й виробництва сучасної інтелектуалізованої системи машин, обладнання і механізмів, у тому числі: для «малого поля» фермерських господарств та господарств населення; нарощуванні національного виробництва широкого асортименту якісних, екологічно безпечних харчових продуктів та предметів повсякденного вжитку, виготовлених із сільськогосподарської продукції та побічних продуктів її промислової переробки, безпечних для здоров'я і життєдіяльності людини, та таких, що сприяють формуванню і розвитку всіх структурних складових потенціалу людини (фізичних, інтелектуальних, духовних); збереженні й відтворенні трудових ресурсів та розвитку і використанні людського потенціалу – важливішого економіко-інтелектуального ресурсу створення науковомістких технологій та виробництва інноваційно-інтелектуального продукту, як передумови організації стабільного функціонування та розвитку національної інноваційно-інвестиційної моделі економіки України.

У роботі на основі узагальнення існуючих вітчизняних і зарубіжних наукових поглядів удосконалено методичний підхід до визначення сутності агрохолдингу як корпоративного утворення сільськогосподарських, промислових, переробних та інших підприємств шляхом їх приєднання чи поглинання з єдиним власником, який володіє контрольним пакетом акцій і централізованою системою управління корпоративними правами підприємств, розміщених в одному або декількох регіонах України.

Дослідником доведено соціально-економічну значимість аграрно-продуктового виробництва та його продуктових підкомплексів, яке автор

розглядає як виробництво аграрно-продовольчих продуктів і товарів повсякденного вжитку, що стосуються інтересів усього населення та держави в цілому, а також як сферу прикладання праці, що сприяє її збереженню й використанню, збільшенню загальної кількості робочих місць та вирішенню соціально-економічних проблем розвитку людини, суспільства й економіки країни.

У роботі дисертантом удосконалено концептуальний підхід до розуміння сутності галузі тваринництва, яка, з однієї сторони, є джерелом гарантованого виробництва екологічнобезпечної незамінної продукції тваринного походження власного виробництва для забезпечення потреб населення країни, з другої сторони – є потужним біологічним переробником рослинницької продукції та побічних й проміжних продуктів промислової переробки сільськогосподарської продукції, з третьої сторони – є виробником органічної продукції для збагачення продуктивності ґрунтів, базою збільшення робочих місць в усіх секторах національної економіки.

Дисертантом удосконалено підхід до вітчизняної класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності в частині віднесення до групи аграрно-продуктових товарів крім I-IV таких позицій та груп товарів: п.30 – фармацевтична продукція, що вироблена з лікарських рослин; п.32 – екстракти дубильні; п.33 – ефірні олії; група VIII – шкури необроблені, шкіра вичинена; група IX – деревина і вироби з деревини; X – маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів; група XI – текстильні матеріали та текстильні вироби; група XII – взуття і головні убори, виготовлених із сільськогосподарської продукції.

У дисертації на основі детального опрацювання економічної літератури автором уточнено зміст поняття “мотивація” як соціально-економічної категорії, що характеризується системою мотивів людини або групи людей до діяльності, що поєднані спільними інтересами, стимулами та залежні від національної ідеї, визначеної мети, поставлених цілей і завдань. Важливим мотиваційним чинником розвитку аграрно-продуктового виробництва як

соціально-економічної системи, що зачіпає інтереси всього суспільства є визнання його пріоритетності на рівні держави, що потребує державної підтримки та створення відповідних умов його функціонування за прикладом розвинутих країн ЄС, враховуючи при цьому низький рівень забезпеченості основними засобами, їх фізичну і моральну зношеність та складних організаційних і фінансових умов доступності до їх придбання.

Дисертантом розвинуто наукові підходи до обґрунтування важливості власного виробництва екологічнобезпечної продукції тваринного походження за науково-обґрунтованими раціональними нормами, що буде сприяти збереженню здоров'я нації, збільшенню надходжень до бюджету; розвитку переробної промисловості, а також є чинником збільшення валової доданої вартості та стримуючим фактором міграційних процесів, зміцнення сімейних відносин й оздоровлення сім'ї; важливим джерелом виробництва органічних добрив для оздоровлення ґрунтів, створення органічно чистого культурного землекористування й нарощування виробництва органічної продукції, формуванню якісних складових людського потенціалу: фізичного й психологічного здоров'я людини, її інтелектуального рівня та духовності.

Автором за допомогою методу Time Series Analysis розраховані і запропоновані багатофакторні регресійні моделі взаємозв'язку виробництва і споживання аграрно-продовольчої продукції населенням країни; споживання аграрно-продовольчої продукції та здоров'ям і життєдіяльністю людини; споживання аграрно-продовольчої продукції та соціально-демографічними індикаторами розвитку людини в країні. Відсутність мультиколінеарності за статистикою Фішера та критерію узгодженості Пірсона засвідчила доцільність використання обраних моделей для зміцнення і розвитку ресурсного потенціалу країни, її економіки, безпосередньо людини і держави.

У роботі обґрунтовано систему соціально-економічних заходів щодо формування зовнішньої торгівлі аграрно-продуктовими товарами, що враховують граничні межі географічного розміщення країни, багатство природно-кліматичних умов, включно із землею, їх зональні, регіональні й

місцеві відмінності, розвинений духовно й інтелектуально трудовий потенціал.

Запропоновано концептуальні підходи до активізації розвитку аграрно-продуктового виробництва, що передбачають обґрунтування потреби суспільства і держави у стабільному достатнього рівня фінансуванні наукового пошуку, наукових досліджень і розробок щодо вирішення проблеми і перспектив розвитку всіх традиційних для України галузей національної економіки, формування розгалуженої інфраструктури складових виробничого процесу виготовлення кінцевих продуктів, товарів і послуг відповідно до потреб споживачів як внутрішнього так і зовнішнього ринків.

Дослідником розроблено інструментарій оцінки прогнозних обсягів виробництва аграрно-продовольчих товарів на перспективу, що ґрунтуються на повному забезпеченні продуктами власного виробництва за науково-обґрунтованими нормами, що забезпечують життєдіяльність суспільства, стабільність чисельності населення, збалансованості галузей рослинництва і тваринництва, перспектив розвитку галузей харчової, легкої та промислової переробки аграрної продукції в країні.

У роботі удосконалено методичні підходи до аналізу ресурсного потенціалу аграрно-продуктового виробництва, що крім земельних, людських, матеріально-технічних та енергетичних ресурсів, включають освітянсько-науковий потенціал, інтелект, культуру, духовність.

Зазначені елементи наукової новизни розвивають теорію аграрної економіки у тій частині, що стосується аграрно-продуктового виробництва в умовах трансформації економічних відносин.

4. Значимість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Наукова значущість поданої дисертаційної роботи визначається комплексним науковим обґрунтуванням теоретичних положень, розробленням науково-методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо розвитку аграрно-продуктового виробництва в умовах трансформаційних процесів.

Практична значущість дисертаційного дослідження полягає у можливості обґрунтування ефективних управлінських рішень на засадах одержаних здобувачем наукових результатів. Теоретичні узагальнення та отримані практичні результати використані державними інститутами під час розробки стратегії розвитку аграрно-продуктового виробництва в Україні, вдосконалення нормативно-правової бази. Прикладні аспекти підтверджуються практичним застосуванням окремих результатів дослідження, зокрема, департамент агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації підтверджує, що науково-практичні результати дисертаційного дослідження були використані при підготовці пропозицій до Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року (довідка № 04-01-27/3940 від 11.06.2020). Вінницька торгово-промислова палата використала наукові результати здобувача під час розробки стратегії зовнішньо-економічної діяльності Вінницької області щодо зменшення закупівлі по імпорту штучних волокон, товарів і продукції хімічної промисловості та товарів повсякденного вжитку, а також зменшення закупівлі по імпорту на значні суми валюти фармацевтичної продукції і лікарських засобів, виробництво яких можливе за умови відновлення і налагодження діяльності відповідних галузей ефіроолійних і лікарських рослин впроваджені (довідка № 23/01/523 від 04.11.2020 р.). Відділення аграрної економіки і продовольства Національної академії аграрних наук використав наукові результати здобувача під час розробки методів моделювання та прогнозування обсягів виробництва аграрної продукції на основі економіко-математичних методів (довідка № 07-05/94 від 17.12.2020). Громадська спілка «Ю-Фуд» підтверджує, що практичне застосування знайшли запропоновані автором механізми та інструменти стимулювання експорту високоякісної аграрно-продовольчої продукції, яка має високу частку доданої вартості (довідка № 35 від 07.11.2020 р.). Рекомендації щодо відновлення рівноваги галузей рослинництва і тваринництва у фермерських і сільськогосподарських підприємствах в процесі реалізації Стратегії

збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року використані Асоціацією фермерів та приватних землевласників Вінницької області (довідка № 7 від 04.09.2020). ПП «Довіра» використала пропозиції автора щодо розвитку органічного виробництва екологічно безпечної для життя і здоров'я людини аграрної продукції (довідка № 101 від 22.08.2020). ФГ «Сосонки» використало пропозиції автора щодо оптимізації галузі рослинництва з врахуванням забезпечення науково-обґрунтованих потреб людини, її інтелектуального, соціально, культурного і духовного рівня розвитку (довідка № 43 від 15.08.2020). Дніпропетровська обласна громадська організація «Сільськогосподарська консультаційна служба» підтверджує, що практичне застосування знайшла запропонована автором інноваційна модель розвитку аграрно-продуктового виробництві в системі національної безпеки України (довідка № 44 від 31.08.2020). Важливим є зв'язок теоретичних і методичних розробок здобувача у навчальному процесі. Окремі положення дисертаційного дослідження використовуються у навчальній роботі Уманського національного університету садівництва при викладанні навчальних дисциплін «Економіка галузевих ринків», «Екологічна економіка», «Соціально-економічний аналіз підприємницького середовища» (довідка № 01-10/777а від 05.10.2020) та у навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародна економічна діяльність України» і «Бізнес-аналітика в Excel» (довідка № 62/01.1.3-43 від 07.09.2020).

5. Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових виданнях

За результатами дослідження автором опубліковано 75 наукових праць загальним обсягом 59 д.а., з яких 57 підготовлені самостійно (47,74 д.а.). Із них 1 одноосібна монографія обсягом 20,88 д.а., 27 статей обсягом 18 д.а. у наукових фахових виданнях України, у т.ч. 11 у виданнях, включених до

міжнародних наукометричних баз даних, з них 2 статті у міжнародній наукометричній базі Scopus, 28 – матеріали конференцій (8,88 д.а.).

В опублікованих працях знайшли своє відображення основні висновки й пропозиції та зафіксовано пріоритет дисертанта в розробці зазначеного наукового питання. Кількість та обсяг публікацій, географія їх видання засвідчують повноту та відповідність чинним вимогам висвітлення основних наукових здобутків здобувачів. Перелік опублікованих праць за темою роботи відображає зміст дисертації відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України.

6. Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність чинним вимогам до оформлення

Дисертаційна робота «Розвиток аграрно-продуктового виробництва: теорія, методологія, практика» охоплює коло питань, що знайшли своє відображення у структурі та змісті дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списків використаних джерел (до кожного розділу) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 671 сторінок комп'ютерного тексту, основний зміст викладений на 451 сторінці комп'ютерного тексту. Дисертація містить 75 таблиць, 40 рисунків, 26 додатків на 167 сторінках. Список використаних джерел налічує 490 найменувань. За змістом, структурою, обсягами, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертація відповідає чинним вимогам. У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми, розкрито ступінь дослідження проблеми (питання); зазначені вчені-економісти, на роботи яких опирається здобувач; охарактеризовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету і завдання дослідження; подано об'єкт, предмет та методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та прикладне значення; вказано особистий внесок здобувача, апробацію результатів роботи, наукові публікації, а також структуру і обсяг роботи. У дисертації розглянуто комплекс проблемних питань, пов'язаних із

передумовами, станом і перспективами розвитку аграрно-продуктового виробництва України в період трансформації економічних відносин. Зокрема, у першому розділі «Науково-теоретичні основи дослідження розвитку аграрно-продуктового виробництва» досліджено теоретичні основи аграрно-продуктового виробництва в контексті суспільного розвитку (с.49-73), розглянуто теоретичну сутність категорії “розвиток” (с.74-102), визначено особливості формування організаційно-економічних засад аграрно-продуктового виробництва в трансформаційний період (с.103-126).

У другому розділі «Методологічні основи формування аграрно-продуктового виробництва для забезпечення соціо-економічних параметрів національної економіки» систематизовано методологічні підходи до оцінки сучасного стану та розвитку аграрно-продуктового виробництва (с.127-147), обґрунтований комплексний підхід до оцінки ресурсного потенціалу аграрно-продуктового виробництва (с.147-168), проаналізовано методичні підходи до оцінки соціально-демографічних індикаторів здоров'я та людського розвитку (с.168-196).

У третьому розділі «Сучасний стан розвитку аграрно-продуктового виробництва та споживання продовольства» проаналізовано тенденції посівних площ сільськогосподарських культур і поголів'я тварин, їх розподіл в підприємствах за формами власності (с.197-232); здійснено оцінку виробництва і споживання аграрно-продовольчої продукції (с.233-232), виявлено зв'язок між споживанням і рівнем здоров'я нації та соціально-демографічних індикаторів розвитку людини (с.265-292).

Четвертий розділ «Аграрно-продуктове виробництво у зовнішньоекономічній діяльності України» присвячений визначенню соціально-економічних передумов зовнішньоекономічної діяльності (с.293-310), дослідженню впливу експортно-імпортних операцій на розвиток аграрного сектору економіки (с.310-333), вивченню структури імпорту аграрно-продуктових товарів (с.333-355), оптимізації товарних груп аграрно-продуктового виробництва в умовах співробітництва України та ЄС (с.355-382).

У п'ятому розділі «Напрями формування й реалізації стратегії розвитку аграрно-продуктового виробництва» обґрунтовано концептуальну інноваційну модель розвитку аграрно-продуктового виробництва (с.388-406), визначено економічні передумови й мотивації активізації розвитку аграрно-продуктового виробництва (с.406-425), обґрунтовано і розраховано прогностичні параметри обсягів основних аграрно-продовольчих товарів на перспективу (с.425-443).

Аналіз структури і змісту роботи дозволяє зробити висновок про її завершеність, реалізацію поставлених здобувачем завдань. Узагальнюючи актуальні теоретичні і практичні питання, дисертант пропонує конкретні заходи щодо активізації розвитку аграрно-продуктового виробництва в умовах трансформації економічних відносин.

Основні наукові положення і рекомендації захищеної здобувачем кандидатської дисертації при підготовці докторської роботи не використовувалися.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Висновки та рекомендації, опубліковані в наукових працях і авторефераті, частково відрізняючись деталізацією викладу, у сутнісному відношенні ідентичні.

8. Недоліки та дискусійні питання дисертаційної роботи

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, варто зазначити такі дискусійні положення і зауваження.

1. Розглядаючи теоретичні засади аграрно-продуктового виробництва автор наводить сукупність галузей і підгалузей аграрного сектору та переробної промисловості, що є формоутворюючими спеціалізованих продуктивних підкомплексів з виробництва сільськогосподарської продукції, її промислової доробки, обробки, переробки, довготривалого зберігання та доведення до споживача (с. 60-67). В той же час автору варто було б більш детально дослідити наукову складову аграрно-продуктового виробництва, яка дозволила б забезпечити достатній рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції

на зовнішньому ринку.

2. При дослідженні у розділі 1 поняття «розвиток», автор в аналітичній частині (розділ 3) дисертації максимум увагу приділив саме економічній стороні даної категорії і зовсім мало соціальному аспекту.

3. При обґрунтуванні автором сутності економічного поняття «аграрно-продуктове виробництво» (с.65-72) не до кінця зрозумілою є різниця між трактуванням його як соціально-економічної і організаційно-виробничої структури?

4. Вивчаючи методичні підходи до оцінки ресурсного потенціалу аграрно-продуктового виробництва (с.147-168) автору також варто було б більше уваги приділити аналізу стану основних засобів аграрного сектору економіки і та їх впливу на кінцеві результати виробництва.

5. Проведене автором дослідження сучасного стану галузей рослинництва та тваринництва (с. 198-232) значно виграло б при порівнянні із статистичними даними зарубіжних країн і світових тенденцій продовольчого виробництва.

6. Не зовсім зрозумілим є вплив споживання населенням країни продуктів харчування та таким соціально-демографічним індикатором розвитку людини як коефіцієнт фертильності жінок.

7. У 5 розділі дисертації автором було розроблено інноваційну модель розвитку аграрно-продуктового виробництва в системі національної безпеки України (с.390-392), що включає в себе продовольчу та економічну складові. Однак, враховуючи проведені дослідження розвитку як соціальної категорії, доречним було б внести дану складову до запропонованої моделі, а також розробити заходи, що будуть направлені на привертання уваги держави до проблем якості життя суспільства: формування й розвиток людських ресурсів, їх фізичного стану, інтелектуальності, духовності, граничні межі якісного розвитку яких є безмежними.

Висловлені зауваження та пропозиції в цілому не змінюють позитивної оцінки роботи, не знижують наукової та практичної значимості проведеного

дослідження і можуть бути предметом наукової дискусії під час захисту дисертаційної роботи.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Сегеди Сергія Андрійовича є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, відзначається новими підходами до виконання наукових завдань, що полягають у теоретико-методологічних і науково-практичних положень розвитку аграрно-продуктового виробництва та розробці на цих засадах стратегічних напрямів його розвитку в умовах трансформації економічних відносин.

Зміст і оформлення дисертації відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 та № 1159 від 30.12.2015 р.), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук. Це дає підстави вважати, що її автор – Сегеда Сергій Андрійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством».

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»,
доктор економічних наук, професор,
академік НААН України

М.Й. Малік

Підпис М.Й. Маліка засвідчую:

Вчений секретар ННЦ «ІАЕ»,
доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України

О.Г. Шпикуляк

